

NORGES HØYESTERETT

Den 21. mars 2019 ble det av Høyesteretts ankeutvalg bestående av justitiarius Øie og dommerne Endresen og Normann i

HR-2019-556-U, (sak nr. 19-029210STR-HRET), straffesak, anke over kjennelse og (sak nr. 19-034385STR-HRET), straffesak, anke over dom:

A (advokat Per Ove Marthinsen)

mot

Påtalemyndigheten (politiadvokat Mathias Emil Hager)

avsagt slik

DOM OG KJENNELSE :

- (1) Saken gjelder anke over kjennelse av Eidsivating lagmannsrett som avviste en anke over bevisvurderingen under skyldspørsmålet, jf. straffeprosessloven § 336. Spørsmålet er om siktede hadde gyldig forfall. Også dom om straffutmåling og sivile krav som ble avsagt etter at ankeforhandlingen ble gjennomført i tiltaltes fravær, er påanket.
- (2) Ved Øvre Romerike tingretts dom 18. oktober 2017 ble A, født 00.00.1997, dømt til fengsel i to år for voldtekt til seksuell omgang, jf. straffeloven 2005 § 291. Han ble også dømt til å betale 120 000 kroner i oppreisningserstatning til fornærmede.
- (3) A anket tingrettens dom til lagmannsretten. Anken gjaldt bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet og straffutmålingen. Det ble i tillegg begjært ny behandling av erstatningskravet.
- (4) Ankeforhandlingen, som opprinnelig var berammet til 24. april 2018, ble senere utsatt. Utsettelsen ble av førstelagmann i Eidsivating lagmannsrett i brev 18. april 2018 begrunnet slik:

«Under henvisning til opplysningene om at tiltalte er tvangsinnlagt etter § 3-3 i lov om psykisk helsevern ved Nedre Romerike DPS, at han bl.a. er underlagt skjermingsvedtak og at han sannsynlig vil være tvangsinnlagt i flere uker til, må det legges til grunn at tiltalte ikke er i stand til å møte under ankeforhandlingen 24. april 2018 for å ivareta sine interesser.»

- (5) I august 2018 ble A overflyttet til botiltak i X hvor han skal ha to personer knyttet til seg til enhver tid.
- (6) Ankeforhandling i Eidsivating lagmannsrett ble berammet til tre rettsdager med oppstart 4. desember 2018.
- (7) Reisen fra X til Eidsvoll var planlagt i detalj mellom aktor, forsvarer og institusjonen. Planen var at tiltalte sammen med to personer fra institusjonen skulle ta toget fra X 3. desember 2018 og deretter bo på hotell i nærheten av Eidsvoll for å være klar til oppmøte i lagmannsretten 4. desember 2018.
- (8) Boleder ved institusjonen besluttet imidlertid 3. desember 2018 å endre reiseplanen slik at transporten til Eidsvoll skulle gjennomføres ved fly morgenen 4. desember 2018. Etter det opplyste var grunnen at det var for mange steder langs togruten der tiltalte kunne gå av. Da tiltalte ble vekket rundt klokken 4 om morgenen denne dagen, var han etter det opplyste ikke interessert i å stå opp. Etter flere forsøk fra de to ledsagerne reiste tiltalte seg opp og smelte igjen døren til rommet sitt. Ledsagerne anså det da som umulig å få ham med.
- (9) Tiltalte var dermed ikke til stede ved ankeforhandlingens oppstart. Aktor og forsvarer fikk ordet til opplysning om hvorfor tiltalte ikke var til stede. Boleder ved institusjonen ble oppringt for å forklare seg om situasjonen.
- (10) Eidsivating lagmannsrett avsa 4. desember 2018 kjennelse med slik slutning:
- «Anken over bevisbedømmelsen avvises.»**
- (11) Lagmannsretten behandlet deretter anken over straffutmålingen og oppreisningserstatningskravet og avsa 5. desember 2018 dom med slik domsslutning:
- «1. Anken over straffutmålingen forkastes.**
- 2. A, født 00.00.1997, dømmes til å betale B oppreisningserstatning med kroner 150 000 – etthundredeogfemtitalusen – innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.»**
- (12) A har anket lagmannsrettens dom og kjennelse. Det gjøres gjeldende at det var feil av lagmannsretten å avvise bevisanken. Han hadde gyldig fravær. Tiltalte har psykiske utfordringer, og den plutselige endringen av reiseruten skapte en urimelig uforutsigbarhet og belastning. Hvis lagmannsretten ikke hadde avvist anken, ville han med sikkerhet ha møtt dersom han hadde blitt fraktet med tog 4. desember 2018. Forsvarer og aktor var enige om at ankeforhandlingen kunne gjennomføres på to rettsdager, slik at den uansett ville ha vært avsluttet innen planlagt tid.
- (13) Når det gjelder dommen, gjøres det gjeldende at lagmannsrettens straffutmåling er for streng. Tiltalte har hatt en alvorlig sinnslidelse siden 2014, og lagmannsretten har bemerket at den ikke kunne utelukke at det forelå en sammenheng mellom lidelsen og voldtekten. I tillegg har lagmannsretten feilaktig utmålt oppreisningserstatning til det som er normen i saker om voldtekt til samleie.
- (14) Det er ikke nedlagt påstand.

- (15) *Påtalemyndigheten* har ved møtende aktor og statsadvokaten sluttet seg til at lagmannsrettens avvisningskjennelse må oppheves. Det reises blant annet spørsmål om tiltalte var i en slik psykisk tilstand at han kunne foreta et rasjonelt valg om å møte eller ikke. Statsadvokaten har begjært avvisningskjennelsen omgjort av lagmannsretten. Dersom avvisningskjennelsen ikke blir omgjort, er påstanden at kjennelsen, dommen og ankeforhandlingen oppheves.
- (16) Ved Eidsivating lagmannsretts beslutning 19. februar 2019 ble begjæringen om omgjøring ikke tatt til følge. Lagmannsretten bemerket at det ikke er fremlagt opplysninger som tilsier at A på tidspunktet for ankeforhandlingen ikke evnet å møte eller gjennomføre den, og det var heller ikke fremlagt ny dokumentasjon knyttet til tiltaltes tilstand. Det er ikke godtgjort at tiltalte ikke kunne foreta et rasjonelt valg om å møte eller ikke.
- (17) I etterkant av beslutningen har statsadvokaten stadfestet påstanden om at lagmannsrettens dom med ankeforhandling oppheves. Riksadvokatembetet har i påtegning derimot uttrykt betydelig tvil om avvisningskjennelsen er beheftet med feil.
- (18) *Fornærmede* er gitt anledning til å inngi merknader. Hun gjør i korte trekk gjeldende at tiltalte ikke har fremlagt dokumentasjon som sannsynliggjør at han hadde lovlig fravær.
- (19) *Høyesteretts ankeutvalg* bemerker at straffeprosessloven § 377 ikke er til hinder for at avvisningskjennelsen gjøres til ankegjensstand når det senere er avsagt dom. Unntaket i straffeprosessloven § 378 nr. 1 kommer etter sin ordlyd ikke til anvendelse når det senere er avsagt dom om straffutmålingen og det sivile kravet. Det følger imidlertid av lovens system at avvisningskjennelsen står på egne ben ved siden av den senere avsagte dommen, jf. Rt-2004-1494. Kjennelsen kan dermed påankes særskilt.
- (20) Lagmannsretten har avsagt avvisningskjennelsen som første instans, og ankeutvalget har full kompetanse.
- (21) Det følger av straffeprosessloven § 336 første ledd første punktum at dersom siktede er stevnet i samsvar med § 335 første punktum og uteblir uten at det er «opplyst eller sannsynlig at han har gyldig fravær», skal hans anke over bevisbedømmelsen avvises. Det er ikke bestridt at tiltalte ble lovlig stevnet. Spørsmålet er om han hadde gyldig fravær.
- (22) Loven har ingen bestemmelse om hva som er «gyldig fravær». Det avgjørende må være at det ikke kan bebreides ham at han er uteblitt, jf. Johs. Andenæs, Norsk straffeprosess, 4. utgave ved Tor-Geir Myhrer, side 424.
- (23) A har siden 24. januar 2018 vært underlagt tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold i institusjon etter psykisk helsevernloven § 3-3, jf. § 3-5 tredje ledd. Det fremgår av lagmannsrettens beslutning at tiltalte har fått diagnosen «[b]ipolar affektlidelse, manisk psykotiske episoder, og alvorlig depressiv psykotiske episoder». Lidelsen har dannet grunnlag for tvungent psykisk helsevern i form av tvangsmedisinering, idet tiltalte ikke forstår at han har en alvorlig psykisk lidelse, og han trenger fast medisin for å stabilisere sin psykiske tilstand.
- (24) I lagmannsrettens dom heter det om tiltaltes psykiske lidelse:

«Tingretten fant tiltalte tilregnelig på gjerningstidspunktet, jf. straffeloven § 20. På bakgrunn av rettspsykiatrisk erklæring av 20. desember 2016 og psykiater Rita Lyngveds redegjørelse for lagmannsretten, legges det imidlertid til grunn at tiltalte på

gjerningstidspunktet kan ha vært preget av en alvorlig psykisk lidelse med en betydelig svekket evne til realistisk vurdering av sitt forhold til omverdenen, uten å være psykotisk. Sinnslidelsen skal tillegges betydning i formildende retning ved straffutmålingen, jf. straffeloven § 78 bokstav d. Dette særlig fordi man ikke kan se bort ifra at det er sammenheng mellom lidelsen og voldtekten.»

- (25) I avvisningskjennelsen 4. desember 2018 konkluderte lagmannsretten med at det «ikke [er] sannsynliggjort at han på grunn av sine psykiske problemer ikke evnet å gjennomføre planen [om å møte] eller at lidelsen i seg sjøl innebærer lovlig forfall».
- (26) Lagmannsretten har utdypet denne vurderingen i beslutningen 19. februar 2019, men fant ikke at «påstanden om at tiltalte ikke kunne foreta et rasjonelt valg om å møte eller ikke, er godtgjort». Det heter der videre at det «foreligger heller ingen dokumentasjon på at endringen av reiseplanen gjorde det umulig eller uforholdsmessig byrdefullt for tiltalte å møte». Lagmannsretten tilla det også vekt at tiltalte kunne møte den 5. desember. Dette tilsa etter lagmannsrettens oppfatning at hans tilstand ikke hindret ham fra å møte i henhold til innkallingen.
- (27) Til dette bemerker utvalget at aktor og forsvarer i samarbeid med institusjonen hadde funnet det nødvendig å planlegge reisen nøye for å sikre at tiltalte møtte opp. Det hadde gjennom lengre tid vært arbeidet med å forberede ham på ankeforhandlingen. I avvisningskjennelsen fremgår det at boleder hadde uttrykt at man likevel hadde vært i «noe tvil om hva tiltalte har oppfattet vedrørende dette».
- (28) Når det gjelder lagmannsrettens vektlegging av at tiltalte kunne møte 5. desember, bemerker utvalget at dette resonnementet synes bedre tilpasset somatisk syke enn mennesker med psykiske lidelser. Spørsmålet i saken her er om tiltaltes reaksjon på de omlagte planene må antas å ha hatt sammenheng med hans sykdom. Utvalget er etter en samlet vurdering kommet til at det er en nærliggende mulighet for at tiltalte da han brått ble vekket i firetiden om morgenen, var i en slik tilstand at han ikke kunne foreta et rasjonelt valg om å møte eller ikke. Tiltalte er således ikke å bebreide for at han ikke møtte til ankeforhandlingen 4. desember.
- (29) Lagmannsrettens avvisningskjennelse må etter dette oppheves.
- (30) Kjennelsen er enstemmig.
- (31) Ankeutvalget finner det videre enstemmig klart at også lagmannsrettens dom med ankeforhandling må oppheves, jf. straffeprosessloven § 323 tredje ledd bokstav a, jf. straffeprosessloven § 347. Opphevelsen får også virkning for det sivile kravet.

SLUTNING I KJENNELSE:

Lagmannsrettens avvsningskjennelse 4. desember 2018 oppheves.

DOMSSLUTNING:

Lagmannsrettens dom 5. desember 2018 med ankeforhandling oppheves.

Clement Endresen
(sign.)

Toril Marie Øie
(sign.)

Kristin Normann
(sign.)